

ФИЛМУВАНИТЕ ВИДЕОЗАПИСИ ЗА РУСАЛИИТЕ – ЖИВА СЛИКА И ДРАГОЦЕН АРХИВСКИ ИЗВОР

Ана Витанова-Рингачева

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

Дата на прием: 13.03.2023 г.

Апстракт: Колективното паметење има свој континуитет низ времето бидејќи се пренесува низ каналите на усната и на писмената традиција, а во последните два века – и преку современите технолошки откритија. Како интегрален дел од македонската обредна традиција се и ритуалните игри на русалиите – машки обредни поворки. Русалиските игри, како нераскинлив дел од македонската народна традиција, денес претставуваат усни и пишани сведоштва на генерациите пред нас (од Шапкарев, па до денес). Тие, во колективната меморија, остануваат да постојат како обреди што ги обединува една единствена цел: да се заштити заедницата од злото, да се обезбеди плодородие и здравје за болните. Иако денес опстојуваат само како културно-уметнички изведби, сепак, благодарение на развојот на техниката и на технологијата, во средината на XX век, се направени првите документарни записи снимени директно на терен, во време кога игрите сè уште живееле, особено во Гевгелско-валандовскиот Регион и во с. Секирник, во околината на Струмица. Видеозаписите за русалиските обредни игри во Македонија денес претставуваат најбогатиот извор на драгоцен податоци за една традиција што одамна не постои во својата изворна форма. Поставеноста на учесниците, движењата на телото, гестикулациите и емоциите стануваат видливи и за публиката, која никогаш не ги засведочила ваквите обредни игри на живо. Благодарение на филмот, како медиум, и на дигиталните медиуми денес, традицијата се архивира за да остане трајно на показ на идните генерации.

Клучни зборови: русалии, традиција, видеозаписи, медиуми, меморија

Истражувањето на русалиските игри, како дел од ритуалните обредни игри во македонската обредна традиција, претставува посебен предизвик како за македонските, така и за странските истражувачи. Во македонската фолклористика се познати истражувачките потфати на: Вера Кличкова, Михајло Димовски, Вера Гошева, Киро Козаров, кои ги направиле првите посериозни чекори во научното толкување на овој обреден феномен, како и во неговото документирање на терен. Русалиските игри, како нераскинлив дел од македонската народна традиција, денес како усни и пишани сведоштва на генерациите пред нас. Русалискиот обреден комплекс во пишаната литература најдиректно е засведочен во записот на Кузман Шапкарев од 1884 година. Во записот на Шапкарев, во времето на т.н. „погани дни“ (од прв ден Божиќ до Водици – Богојавление), по селата меѓу Енице – Вардар и Кукуш, северозападно од Солун, одат дружини наречени русалии, за да собираат пари и подароци за градење нова црква. Во периодот на

некрстените денови, русалиските дружини од Гевгелиско-валандовскиот и Струмичкиот Регион (селото Секирник) го започнувале својот дванаесетдневен поход. Русалиите од Бојмијата (селата: Хума, Конско и Серменин, населени со влашко население, и: Петрово, Стојаково, Смоквица, Миравци, Давидово, населени со македонско население) биле најголемите чувари на оваа древна традиција¹, како и русалиите во Струмичкиот Регион, поточно во селото Секирник. Традицијата на русалиството во овој дел од Македонија се поврзува со времето на големиот егзодус на Македонците во 1913 година кога, бегалците од Кукуш, со себе, понеле и дел од културното и од духовното богатство. По завршувањето на Првата балканска војна, Македонците од Егејска Македонија се раселуваат, а дел од нив доаѓаат во Струмица и во околните села. Носејќи го називот Бежанци, тие со себе ја донеле и русалиската традиција и продолжиле да ја негуваат во времето на некрстените денови: „Додека пак доселените во околината на градовите: Благоевград, Петрич и Сандански, и понатаму продолжиле да ја негуваат својата традиција, но во една поинаква форма, односно се приклучиле на маскираните обредни игри кои се изведувале“ (Јаневски 2013: 58).

Желбата да се оживее и да се зачува традицијата и во новите живеалишта, да се заштити домот и родот од влијанието на злото, направила овие луѓе да се организираат во русалиски дружини кои, претопувајќи се со староседелците, ќе станат едно во борбата против злите сили. Во струмичкото село Секирник, во коешто денес опстојуваат русалиските дружини само како фолклорна група која ја чува и ја негува традицијата, првата генерација русалии верувале дека оној што ќе се роди во некрстените денови има моќ да ги види лошите духови и да им поставува замки за да ги уништи. Во науката е познато дека русалиските обреди во некаква форма биле присутни во струмичкиот регион уште пред доаѓањето на русалиите од Кукушко, но најверојатно биле само на минување. Доказ за тоа се русалиските гробишта на планините Беласица и Огражден, а ги има и во Радовишко

(Витанова-Рингачева 2019а: 37).

Ритуалните игри, како активност, го поврзуваат човекот со времето на длабоката древност, време кога играта се прифаќа како начин на комуникација на човекот со природата и со мртвите предци. Во минатото, главни собори за игра биле зимските празнувања, коишто се

¹ Видете во: А. Витанова-Рингачева. 2019. „Русалиите – споделена вредност во културната меморија на Македонците и на Власите (врз примери на русалиската традиција во Гевгелиско-валандовскиот Регион)“. *Македонски фолклор*, год. XLI, бр. 76. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 144–152.

практикувале во периодот на т.н. некрстени денови, кога, човекот излегувал на мегдан со злото. Неговата основна потреба и целта биле да се одбрани од злите сили, коишто ја манифестираат својата надмоќ преку: природните катастрофи, болестите, уништувањето на родот и воопшто, преку загрозувањето на опстанокот на заедницата. Играта на русалиите, нивната доминација за време на некрстените денови, чувството на некаков притаен страв, но и спокојството и надежта што ја внесувале во куќите во кои влегувале, денес се чуваат само како записи во пишана форма или како усни кажувања на информаторите: „... ем се бојааме, ем сас душа ги чекааме“, велеше баба Евдокија од с. Секирник.

Русалиските игри во колективната меморија остануваат да постојат како обреди што ги обединува една единствена цел: да се заштити заедницата од злото, да се обезбеди плодородие и здравје за болните, да се изгради црква, да се обезбеди благосостојба за сите. Русалиската традиција во Македонија била жива до втората половина на XX век кога, русалиските дружини, сè уште ги крстосувале селата во југоисточниот дел на државата. Имено, русалиските игри во нивната изворна (автохтона) форма и обредната практика што произлегува од нив, повеќе не се среќаваат. Тие одамна ја изгубиле својата вистинска форма и содржина, како и целта. Во фокусот на нашето истражување се токму русалиите, видеозаписите и првите објави за нив во пишаните медиуми. Русалиските машки обредни поворки се концентрирани во одреден географски ареал, во југоисточниот дел на Македонија и имаат низа карактеристики, според кои се издвојуваат од другите поворки што, во истиот период (од 7 јануари до 19 јануари), во т.н. некрстени денови, се присутни во другите региони на Македонија, а се познати како маскирани обредни поворки (Петровска-Кузманова 2016: 192). Токму таа посебност на русалиите во југоисточниот дел на Македонија била предизвик за етнологите и за режисерите да пристапат кон нивна екранизација, односно да ги доближат до пошироката публика и со тоа да остават вреден запис во архивите на македонската документаристика.

Дигиталното време наметна нови современи начини на архивирање на културното богатство, а со тоа и нови начини на негово собирање и, се разбира, презентирање. Фолклорот во периодот на забрзана дигитализација како да добива поширок простор за презентација, односно, можност да излезе надвор од архивите на институтите, на музеите и да стане лесно достапен. Идејата за пренесување на фолклорното богатство на еден народ и надвор од физичкии сртаните гранични линии, денес веќе е реалност, која самата за себе станува правило, во смисла, сè што постои како архива, да се дигитализира и да се стави на показ на научната и на истражувачката фела, но и на оние што, од најразлични побуди, сакаат да имаат пристап до таквите содржини.

Современите медиуми како аудио-, така и аудиовизуелните записи функционираат како идеални пренесувачи на пораките. Кај нив нема интерактивен аспект, па на тој начин на следните генерации им остануваат само како скапоцен документ со значајна вредност и објективност. Со користењето на овие медиуми се осовременува и формата на пренесувањето на информацијата, па така, на видеозаписот не му треба анализа ниту вовед и објаснување. Тој претставува порака сама за себе, а со неговото посредство се чува еден дел од минатото, животот и музичко-фолклорната изразност на една заедница

(Величковска 2015: 182).

Видеозаписот, без разлика дали е во формат на: репортажа, документарен филм или снимено видео аматерски, претставува многу значаен извор на информации за истражувачите. Сосема сме свесни за тоа дека видеозаписите не ја пренесуваат, во целост, оригиналната форма на фолклорниот материјал, но ако се изостави ова, тогаш останува да го подвлечеме значењето на пораката што ја пренесува видеозаписот. Кога станува збор за русалиските игри од минатото, тие денес се чуваат како значаен дел од нашата колективна меморија, а сеќавањата за нив полека бледнеат. Но, е важно да кажеме дека наследниците на некогашните вистински русалии, денес ја негуваат традицијата како дел од културниот живот на местото во кое живеат, а кое некогаш било познато по русалиските дружини. Нивната игра денес, како дел од културно-уметнички перформанс, всушност претставува алузија на некогашната вистинска игра на русалиите, кои ги крстосувале селата со однапредпоставена цел. Најубав пример за тоа како се чува и како се негува традицијата е КУД „Русалии“ од с. Секирник, група формирана во далечната 1972 година. Како наследници на вистинските русалии, игроорците, на најавтентичен начин, ја пренесуваат традицијата на своите претходници и со голема уверливост го прават тоа.

Пишаните и снимените сведоштва, сценските адаптации на русалиската игра денес, за нас, новите генерации истражувачи, претставуваат една слика, приближно веродостојна на оригиналната верзија на обредните активности, но испразнета од своето вистинско значење. Во овој труд сакаме, на едно место, да ги собереме првите записи од медиумите, коишто се однесуваат на македонските русалии, но и првите видеозаписи направени од филмски продукции или од поединци. И едните, и другите им даваат медиумски простор на русалиите, со што ги доближуваат до публиката. Првиот публикуван пишан запис за русалиите во медиумите е објавениот текст во белградскиот дневен весник „Политика“ на 18 јануари 1928 година. Станува збор за русалиите од селото Мрзенци, коишто тргнуваат во поход за да соберат пари за обнова на црквата „Св. Константин и Елена“,

која била разрушена за време на Првата балканска војна во 1912 година. На страницата 7 е објавена статија под наслов „Русалиите во Белград“, во која авторот, потпишан само со иницијалите В. Т., ќе го изрази воодушевувањето од играта на македонските русалии на „Малиот Калемегдан“. За овој древен и живописен народен обичај од Македонија, авторот ќе напише:

Утринските шетачи на Калемегдан вчера застаана збунети. Од пустиот Мал Калемегдан се слушаа силни удари во тапан и писок на зурли. Час гласно, час жално, се слушаше свирка на „нашите јужносрбијански“ (македонски, А. В.-Р.) сточари и земјоделци. Музика која може да се слушне само дванаесет дена во годината, од Божиќ до Богојавување, кога водата се свети и кога „Русалиите“ се враќаат од својот Богоугоден пат. Од собраните пари се градат и се поправаат цркви и манастири, и се помагаат сиромашните. Длабока чувствителност, доминација на тага и достоинство се неисцрпни. И насекаде богатство, скриено благо на народната уметност онаква каква народот во својата суровост сам ја создал.²

Како вреден запис би го спомнале и записот за гостувањето на русалиите од с. Петрово во Велика Британија. Имено, Филип Петковски, цитирајќи ги Дунин и Вишински³, посочува дека русалиите од Петрово биле поканети да настапат на Пријателскиот фолклорен фестивал во Лондон, во јануари 1939 година.

Погледната од денешна дистанција, играта на македонските русалии не останала незабележана во печатените медиуми, во времето кога не постоеле радиото и телевизјата на овие простори. Ваквата слика за русалиите, ние, генерациите што не сме можеле да ги доживееме наживо, денес ја имаме, благодарение на филмуваните видеозаписи сочувани во архивите. Иако, денес, опстојуваат само како културно-уметнички изведби, сепак, благодарение на развојот на техниката и технологијата, во средината на XX век се направени првите документарни записи, снимени директно на терен, во времето кога сè уште живееле игрите, особено во Гевгелиско-валандовскиот Регион и во с. Секирник, во околината на Струмица. Аудиовизуелниот медиум го визуализира пишаниот или уснокажаниот текст и со тоа станува документ достапен за широка употреба. Имено, уснокажаната информација, пренесена во форма на пишан запис, ја чува својата

² Т. Каранфилов. 2015. „Мрзенската русалиска група го освојува Белград во 1928“, <https://rb.gy/idv2v> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

³ Цитирано според: Ф. Петковски. 2017. „Придонесот на Трајко Попов и на фолклорната група од с. Раштак во развојот на македонската традиционална игра и на етнокореологијата како наука“. *Македонски фолклор*, год. XXXIX, бр. 72. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 224–234.

основна форма, но кога истата таа информација ќе добие и свој аудиовизуелен формат, тогаш самата, можеби, губи сегменти од својата изворност, но добива на широчина, во смисла, добива поширок простор за рецепција. Зачуваните филмувани видеозаписи за русалиските игри во Македонија, денес постојат како највредни документи за една традиција, која исчезнала со текот на времето. Самите записи претставуваат едно дело режирано од режисерот на документарниот филм, но од друга страна, пак, гледачите добиваат чиста информација, која речиси во целост е усогласена со изворниот текст. Автентичните народни носии, реквизитите неопходни за играта на русалиите, оригиналниот звук на: зурлите, гајдите и тапаните, етнокорееолошките особености на ората, динамиката на обредните етапи, социјалниот и културолошки момент, сето тоа е забележливо и достапно во филмуваните видеозаписи за македонските русалии. Кога станува збор за етнокорееологијата и за нејзиното значајно место во архивирањето на македонската орска традиција, неприкосновен е, секако, Михајло Димоски, истражувач на македонските ора, а меѓу нив и на русалиските ора. Од богатата оставина на Димоски, 24 видеозаписи остануваат со трајна вредност, а денес тие, во дигитална форма, ѝ се достапни на истражувачката јавност.⁴

Самата појава на телевизијата отвора можност за екранизација на етнолошки и етнографски единици и нивно претставување пред поголема и побројна публика. Она што недвосмислено недостасува во режираните видеозаписи секако е спонтаноста во играта, нејзиниот природен тек, изворната фасцијална експресија на учесниците, коишто, трансформирајќи се во русалии, влегуваат во една друга димензија на постоењето. Првиот краток видеозапис за русалиите е записот во документарниот филм „Пред октомвриските фестивали“, снимен 1948 година, во продукција на „Вардар филм – Скопје“, според сценарио и режија на Благоја Дрнков, кој е и снимател. На годишнината од 11 Октомври 1941 година во Битола и во Штип се одржале првите фестивали на народни песни и ора. Во овој филм, во помалку од 30 секунди, е дадена играта на русалиите од Гевгелиско, со пригоден настап, пред публиката. Во 1955 година во продукција на „Вардар филм – Скопје“, снимен е филмот „Ритам и звук“ според сценарио и режија на Трајче Попов, снимател е Љубе Петковски, а композитор е Живко Фирфов. Во овој филм Ансамблот „Танец“, под раководство на Емануел Чучков, во еден автентичен амбиент изведува повеќе македонски ора, а дел од филмот е и играта на русалиите со дрвените сабји, коишто се

⁴ Видете кај: С. Костов. 2017. „Видеозаписите на етнокорееологот Михајло Димоски во архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.“ *Етнологиџ*, 18. Скопје: Македонско етнолошко друштво, 188–196.

вкрстуваат во воздух.⁵ Првиот подолг документарен филм „Русалиски обичаи во Гевгелиско“ е филм во продукција на Етнолошкиот музеј од 1957 година (22 мин., црно-бел, HD-видео), според сценарио на Вера Кличкова, а во режија на Благоја Дрнков. Вера Кличкова е првиот етнолог во Македонија што пишувала сценарија за филм.

Русалиските обичаи во гевгелиско зборуваат за заштитните обреди кои се преземаат во текот на т.н. „некрстени денови“ (од Божиќ до Водици) од страна на машки играорни дружини, во случајов од селото Миравци. Членовите на дружината се опремени со сабји, кои во времето на снимањето на филмот се дрвени, со назнака дека порано биле метални, со кои симболично и низ танц го изгонуваат злото. Филмот ја следи првичната организација на настанот, поделбата на улоги, облекувањето, собирањето на сретсело и ората кои притоа се играат, пред дружината да ја почне обиколката на атарот на селото и на куќите. Се опишуваат табуата кои важат за учесниците, како и обичајот кој подразбирал дека, доколку се сретнат две русалиски дружини, треба да ја докажат својата надмоќ со реална меѓусебна битка, нешто што во времето на снимањето на филмот е веќе напуштено и заменето со преговарање. Нагласена е и социјалната димензија на обредот, чија цел меѓу другото е да обезбеди приход за локалната заедница, односно за градење чешми, црква или решавање на други инфраструктурни потреби.⁶

Треба да се спомене и документарниот филм „Песни и танци крај Места“ („Песни и танци крај Места“, Студия за хроникални и документални филми во режија на Лада Боядџиева, снимател Кирил Тошев), снимен во 1958 година. Во филмот, покрај другите танци, даден е танцот на русалиите од Петрич, во изведба на Ансамблот за народни песни и танци „Јане Сандански“ од градот Неврокоп (денешен град Гоце Делчев), кој е основан во 1946 година.⁷ Документарниот филм како медиум на поврзување на минатото и сегашноста, на стварноста некогаш и стварноста денес, претставува точка од која тргнува визуелизацијата на самата обредна игра на русалиите. На програмата на Телевизија „Скопје“, во Редакцијата на народна музика, под уредништво на Петре М. Андреевски, во 1976 година е снимен документарниот видеозапис со наслов „Русалиите од Петрово“. Преку фотографии и

⁵ “Rhythm and sound” („Ритам и звук“, македонски филм од 1955, 1/2). <https://rb.gy/6ep7c> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

“Rhythm and sound” („Ритам и звук“, македонски филм од 1955, 2/2), <https://rb.gy/ihb4s> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

⁶ И. Јакимовска. 2022. „Вера Кличкова: филмското наследство на пионерот на визуелната етнологија – СЕЗОНА НА ФИЛМСКИ КЛАСИЦИ“, <https://rb.gy/hc2di> [Пристапено на 18.01.2023 г.].

⁷ „Песни и танци от Места 1958“, <https://rb.gy/dw2z2> [Пристапено на 18.01.2023 г.].

нараторски текст, се враќа во времето кога русалиските игри биле составен дел од животот на луѓето од југот на Македонија. Во филмот е претставен и моментот на влегувањето на русалиите во црквата и благословот што го добиваат од локалниот свештеник. Со сета своја храброст и возвишеност, русалиите ги играат русалиските ора, а она што посебно остава впечаток се лицата и експресивните реакции на локалните жители што ги набљудуваат.

Многубројните фестивали и културно-забавните манифестации што се одржувале во Македонија, биле сосема соодветни места за претставување на русалиските групи пред поширок аудиториум. На тие манифестации публиката можела одблиску да го доживее звукот на тапанот и зурлата, да ја види совршената игра на русалиите и да се соживее со нив. Освен домашните, за народните игри се интересирале и странските истражувачи. Американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман, во периодот од 1967 до 1973 година, снимил вредни материјали од фолклорните фестивали што се одржувале во: Македонија, Србија и Хрватска, но и материјали од свадби и од селски собири во различни краеви на Македонија. Во неговата архива се зачувани материјали од фестивалите: „Смотра фолклора“ во Загреб, „Београд Сабор“, „Балкански фестивал“ во Охрид, „Илинденски денови“ во Битола, „Сабор стваралачког фолклора“ во Лесковац и многу други. Во 1972 година Либман го посетил фестивалот „Смотра фолклора“ во Загреб, Хрватска, на кој, според Стојанче Костов, „во фокусот му биле македонските фолклорни групи, а особено аматерските игроорни групи, кои доаѓаат од руралните средини“. На овој фестивал игроорната група од Петрово се претставила со русалиски ора, кои ги изведуваат мажи, карактеристични за етничкиот предел Бојмија, а особено за селата: Петрово, Миравци и Богданци. Според записите на Либман, се работи за Поврнечка русалија и Капидан аваси. Фестивалот „Илинденски денови“ во Битола била најчестопосетуваната манифестација од страна на Либман. Стојанче Костов од анализата што ја прави, заклучува:

Прегледот на последните осум видеа, кои се наоѓаат на првото ЦД, ДВД 1, од оставината на Роберт Хенри Либман се однесуваат токму на споменатиот фестивал. Една од неколкуте фолклорни групи што потекнуваат од етничкиот предел Бојмија, кои се регистрирани со видеозапис, е и културно-уметничкото друштво Јосиф Јосифовски од Гевгелија. Членовите на ова друштво ги презентираат русалиските ора: Капидан Аваси, Влашкото оро, Тодоро оро (се работи за орото Тодоро биро капидан) со инструментална придружба на зурла и на тапан

(Костов 2015: 25–26).

Костов приложува информација и за видеозаписот од настапот на фолклорна група од Гевгелија на фестивалот во Охрид, кој е подробно

опишан од самиот Либман. Имено, станува збор за обредните русалиски поворки, односно моментот кога се пречекуваат русалиите. На овој настап „учесниците на сцената го презентираат моментот кога русалиите пристигнуваат во куќата, каде што се даруваат со дарови. Откако завршува ова, русалиите се движат во круг поставени еден зад друг, а во средината се наоѓа балтацијата“ (Костов 2015: 35).

„Несомнено е дека ниту една културна вредност нема да ги исполни во целост своите идеали ако не продолжи да живее во иднината, да се пренесе во свеста и активностите на наследниците и да заземе едно од местата во арената, која се вика традиција“ (Петровска-Кузманова 2016: 197). Документираните записи што ги имаме денес, се највредниот показател за тоа како нашите предци ја негувале древната традиција и со колкава љубов ја пренесувале на поколенијата по нив. Видеозаписите за русалиските обредни игри во Македонија, денес претставуваат најбогатиот извор на драгоцен податоци за една традиција што одамна не постои во својата изворна форма. Самите записи претставуваат жива слика за обред, кој, кога се гледа на филмска лента, е навистина свечен, а човек само може да замисли какви чувства се раѓале кај луѓето кога го гледале сето тоа пред себе. Поставеноста на учесниците, движењата на телото, гестикулациите и емоциите стануваат видливи и за онаа публика, која никогаш не ги засведочила ваквите обредни поворки. Благодарение на филмот како медиум и на дигиталните медиуми денес, традицијата се архивира за трајно да остане на показ на идните генерации. Прашањето коешто останува да лебди е: што правиме за нив да ги сочуваме од заборавав?!“

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Величковска, Р. 2011. „Презентирање на русалиските игри на фестивалите во Република Македонија и надвор од неа“. Годишен зборник, бр. 11. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“; Штип, Факултет за музичка уметност, 145–149.

Витанова-Рингачева, А. 2019а. „Шапкаревиот запис за русалиите – вовед во истражувањата на шаманистичките остатоци во македонската народна традиција“. *Македоника*, IX, 22. Скопје: Македоника литера.

Витанова-Рингачева, А. 2019б. „Русалиите – споделена вредност во културната меморија на Македонците и на Власите (врз примери на русалиската традиција во Гевгелиско-валандовскиот Регион)“. *Македонски фолклор*, год. XLI, бр. 76. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 144–152.

Димовски, М. 1974. „Русалиските обичаи и игри во селото Секирник (Струмичко) и нивните карактеристики“. *Македонски*

фолклор, год. VII, бр. 13. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Дунин Иванчиќ, Е. и С. Вишински. 1995. *Орања во Македонија, сценски дел*. Скопје: Танец.

Јаневски, В. 2013. „Етнокорееолошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)“. Книга 9: *Орска и инструментална народна традиција*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 58–59.

Козаров, К. 2010. *Русалии*. Скопје: Македонска реч.

Костов, С. 2015. *Етнокорееолошката заоставина на Роберт Хенри Лимбан*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Музичка академија. [магистерски труд].

Костов, С. 2017. „Видеозаписите на етнокорееологот Михајло Димоски во архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје“. *Етнологиџ*, бр. 18. Скопје: Македонско етнолошко друштво, 188–196.

Костов, С. 2017. „Народните ора во филмуваните видеозаписи на националниот филмски фонд на кинотека на Македонија“. *Зборник на трудови*, бр. 20. Битола: Национална установа Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј, Битола, 92–98.

Петровска-Кузманова, К. 2016. „Регионалните истражувања во Македонија врз примерот на русалиските обредни поворки“. *Спектар*, бр. 68. Скопје: Институт за македонска литература Скопје, 191–198.

Петковски, Ф. 2017. „Придонесот на Трајко Попов и на фолклорната група од с. Раштак во развојот на македонската традиционална игра и на етнокорееологијата како наука.“ *Македонски фолклор*, год. XXXIX, бр. 72. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 224–234.

„Хронологија на македонската кинематографија 1895–2014“. 2014. *Кинопис* (Списание за историјата, теоријата, и културата на филмот и на другите уметности), год. XXV, бр. 45–46, 7–67.

Шапкарев, К. 1987. *Одбрани ѝворби*. Скопје: Мисла.

Сајтографија

“Rhythm and sound” („Ритам и звук“, македонски филм од 1955, 1/2), <https://rb.gy/6ep7c> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

“Rhythm and sound” („Ритам и звук“, македонски филм од 1955, 2/2), <https://rb.gy/ihb4s> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

„Rusalii (Русалии) – Macedonian Men’s Dance“, <https://rb.gy/zpn3s> [Пристапено на 25.01.2023 г.].

„Гевгелиски Русалии во 1948 година“, <https://rb.gy/wo972> [Пристапено на 25.01.2023 г.]

Ана Витанова-Рингачева – *Филмуваниите видеозаписи за русалиите...*

„Песни и танци от Места 1958“, <https://rb.gy/dw2z2> [Пристапено на 18.01.2023 г.].

„Русалиите од село Петрово, втор дел“, <https://rb.gy/wm4tk> [Пристапено на 20.01.2023 г.].

„Русалиите од село Петрово, прв дел“, <https://rb.gy/43k33> [Пристапено на 18.01.2023 г.].

Величковска, Р. 2015. „Значењето на современите медиуми во собирањето и проучувањето на македонските традиционални пејачки форми по примерот на видеозаписот ‘Свадбарски обичаи во Осоговието’, <https://rb.gy/9yfct> [Пристапено на 25.12.2022 г.].

Јакимовска, И. 2022. „Вера Кличкова: филмското наследство на пионерот на визуелната етнологија – СЕЗОНА НА ФИЛМСКИ КЛАСИЦИ“, <https://rb.gy/hc2di> [Пристапено на 18.01.2023 г.].

Каранфилов, Т. 2015. „Мрзенската русалиска група го освојува Белград во 1928“, <https://rb.gy/idv2v> [Пристапено на 08.01.2023 г.].

THE FILMED VIDEOS OF THE RUSALIAS – A LIVING PICTURE AND A PRECIOUS ARCHIVE SOURCE

Ana Vitanova-Ringačeva

Faculty of Philology, State University “Goce Delčev”, Štip

Summary

The collective memory has its own continuity through time because it is transmitted through the channels of oral and written tradition, and in the last two centuries also through modern technological discoveries. As an integral part of the Macedonian ritual tradition are the ritual games of the *rusalia* – men’s ritual processions. The *rusalia* games, as an inseparable part of the Macedonian folk tradition, today we witness as oral and written testimonies of the generations before us (from Shapkarev until today). They remain in the collective memory as a ritual that unites for a single goal: to protect the community from evil, to ensure fertility and health for the sick. Although today they survive only as cultural and artistic performances, however, thanks to the development of technique and technology, in the middle of the 20th century, the first documentary recordings were made directly on the field, at a time when the games were still alive, especially in the Gevgelija – Valandovo region and in the village of Sekirnik, in the vicinity of Strumica. The video recordings of the *rusalia* ritual games in Macedonia today represent the richest source of precious data about a tradition that has long ceased to exist in its original form. The positioning of the participants, body movements, gestures and emotions become visible even to the audience who have never witnessed such ritual games in person. Thanks to the film as a medium and digital media today, this tradition is being archived to be permanently displayed for future generations.